

www.crohis.com

Izvori za doba vladavine Ludovika II. Jagelovića (1516. – 1526.)

Prema Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća, Knjiga četvrta, Treće doba: Vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301. – 1526.)*.

Kraljev poziv vojvodi Ivanu Zapolji na sabor u Budimu od 14. ožujka 1518. koji je trebao biti posvećen teškoj situaciji u Ugarskom kraljevstvu.

„Poštovani i velemožni nama vjerni i iskreno ljubljani. Sa svih strana prijete našoj krajini i čitavomu kraljevstvu ovomu tolike i takve opasnosti da se već ne može u pismu rastumačiti, a nije više ni zgodno ni sigurno da se na javu iznose. Premda smo u to ime bili ove godine već dva sastanka držali i u njima vijećali kako da se rečene pogibelji uklone, ipak nije to naša dobra volja, kako je svima poznato, urodila nekakvim uspjehom. Da nas dakle po našem otezanju i nehaju ne bi opasnosti satrle, jer se odlaganjem ne mogu ukloniti ni zapriječiti, odlučili smo držati opći sabor na iduće Jurjevo ovdje u Budimu da se po savjetu vašemu kao i ostale gospode i državljana nešto učini za spas i održanje ovoga kraljevstva i sviju nas, pa da se ono nadoknadi što se dosad amo-tamo zanemarilo. Stoga vjernost vašu opominjemo i tvrdo vama zapovijedamo pod prijatnom ustanovljenom u dekretu da primivši ovo pismo dođete na blagdana sv. Jurja ovamo u Budim pred naše veličanstvo, ali ne s vojskom, nego s primjerenim brojem, s duhom boljitku države sklonim i dobro raspoloženim, pa da zajedno s ostalom gospodom i državljanima, koje smo jednakim načinom pozvali, svjetujete i činite za uklanjanje rečenih pogibelji sve ono što dobri i vjerni podanik običaje činiti za spas domovine u krajnjoj potrebi. Drugo da se pod označenom prijatnom ne usudite raditi.“

Prvi članak odluka plemićke skupštine nezadovoljnog ugarskog plemstva od 25. srpnja 1518. održanog u Tolni, koji se bavi potrebom obrane Jajca od Turaka.

„Budući da se svako kraljevstvo vlada i uzdržava s dva sredstva, naime oružjem i zakonima, a ni jednog toga za sada u našem Ugarskom Kraljevstvu nema: te se dogodilo da su Turci, neprijatelji Kristova križa, ne samo bezbroj djevica, udovica, časnih gospođa, kao i druge obojega roda ljude u vječito ropstvo odveli, nego su i premnogi međašni gradovi, kraljevstvu i krajini na uštrb, došli u ruke tih Turaka, a osobito gradovi Bočac i Jezero. Preostalo je samo Jajce s Banjalukom, lišeno svake zaštite; pa ako se dovoljno četama i hranom ne opskrbi i ne učvrsti, doći će i ono smjesta u ruke tih Turaka. Kada pak Jajce dopane šaka neprijateljskih, što Bog odvrat, naskoro će propasti Kraljevina Slavonija s Požegom i Vukovskom županijom, a s njima će jednaka nevolja snaći i samo unutarnje truplo kraljevstva. Uz to će Koruška, Austrija i veliki dio Germanije, kao i Dalmacija biti izloženi njihovom robljenju. Da dakle ne bi propao ostatak krajiških gradova, a osobito Jajce, nego da bi se opet moglo po nama predobiti Bočac i Jezero, odlučeno je da se čete kako gospode prelata i baruna tako i kraljevskih županija u punom broju pod prijatnom u dekretu označenom mjestu i bez ikakva krznanja moraju poslati u ona mjesta za koja su već određeni. Po onom dijelu četa koje su opredijeljene da idu prema Slavoniji neka kraljevsko veličanstvo s pomoću Kraljevine Slavonije, gospodina bana i svijetloga Lovre Iločkoga dade što je moguće brže otpremiti hranu u Jajce; za opskrbu toga

grada živežem neka njegovo kraljevsko veličanstvo pošalje onamo također pješake netom po gospodinu rimskom kardinalu i gospodinu palatinu dovedene, i napokon neka od tih ostavi dvije stotine u Jajcu za obranu njegovu kroz vrijeme glavne vojne, koja će se što prije započeti. Pošto se živež unese, neka čete gospode i ostalih žitelja po odredbama dekreta ostanu na straži na potrebnim mjestima državnih granica, i neka sva gospoda i plemići budu dužni slati svoje vojnike, izuzev županije Donjih krajeva u dekretu posebice označene.“

O sukobima među ugarskim plemstvom prepošt Jeronim Balbi piše poljskom podkancelaru Sydlowiczu polovicom veljače 1519.

„Ali kad se prvog dana saborovanja došlo do onog članka kojim se određuje da gospodin Bornemisa grad Munkač, a Petar Korlatky gradove Tatu i Komarom predadu budimskom provizoru na čuvanje, oba se najodlučnije tome opirahu, tvrdeći da im je prejasni kralj Vladislav (II. op.a.) gradove pod tu pogodbu i pod tom prisegom povjerio da ih nikomu ne predadu dok prejasni kralj Ludovik ne doraste. Da je tome tako, potvrdili su mnogi, a prvi gospodin češki kancelar, koji je bio nazočan kad je pokojni kralj povjerio gospodinu Bornemisi grad Munkač. Nasuprot tome naši novi vijećnici tvrde da neće baš ništa provesti dok god se onaj grad gospodinu Bornemisi ne oduzme. I takvim se pravdanjem bavimo i natežemo već kroz tri tjedna, a u to su svi ostali poslovi odgođeni, te leže gotovo zakopani. K tomu je uslijedila i smrt gospodina palatina, koji je 5. ovog mjeseca umro. Nije meni istraživati koliko je koristio njegov život; ali to je očito da će njegova smrt vrlo mnogo smetati sadanjim stvarima. Jer mnogi se pokreti, i to preopasni, već pojavljuju; puk nastoji o tom da se vojvoda (Ivan Zapolja op.a.) uzvisi na palatinsku čast, te to najokorjelije zahtijeva; oni pak koji rade u prilog kralju, a zdravije sude, ne drže ništa za pogubnije nego da se ma tko učini palatinom; oni savjetuju da čast ostane ispražnjena dok kralj doraste do zrelije dobi, pa da se samo namjesti podpalatin, koji bi predsjedao javnim sudovima... Uz tako različite i protivne nazore ne znam što će se dogoditi, jer vidim da su začetnici jednoga i drugog mnijenja u svojim odlukama osobito tvrdokorni.“

Mletački poslanik na budimskom dvoru Antun Surian o osobi kralja Ludovika II. u izvještaju od 18. prosinca 1516,

„Taj kralj Ludovik ima jedanaest godina, lijep je i visok, kako mu je bila i majka. Upravljaju njime dvojica; jedan se zove Bornemisa, koji je njegov odgojitelj, čovjek vrlo dobar; kralj nema drugog prijatelja do njega. Drugi je markiz Juraj Brandenburški; sin jedne sestre kralja Vladislava (II. op.a.), postao je barunom po ženi, koja je bila supruga hercega Ivaniša Korvina; on je Nijemac i kaže se prijatelj našoj općini (Veneciji op.a.), muž dostojan i hvale vrijedan. On podučava kralja kopljem udarati, strelicom baratati, kao i druge stvari koje treba znati uzvišenomu kralju. Sam kralj govori dostojno i ozbiljno; ako poživi bit će vrijedan vladar.“

Mletački poslanik na budimskom dvoru Antun Surian o osobi kralja Ludovika II. i njegovim suradnicima u izvještaju od 28. srpnja 1519.

„Kraljem upravljaju dve poglavice; jedan je palatin, a drugi vrhovni kancelar i biskup vacki, koji nosi sav teret vladanja. Kralj Ludovik navršio je trinaest godina; visok je i stasit, lijep je ali nije skladan. Zabavlja se oružjem, te se nedavno u Budimu natjecao kopljem, što se svidjelo svemu narodu koji ga je vidio. Uči se u latinskom jeziku, a

govori četiri jezika: mađarski, njemački, češki i latinski. Umije zgodno odgovarati, te će biti vrijedan vladar ako poživi. Prihoda ima malo, samo 140.000 dukata, dok je kralja Matijaš primao po 800.000. I stoga se događa da nema u kuhinji što da se kuha, te nema od čega da živi; zbivalo se da su njegovi dvorjanici morali tražiti zajam od 14 dukata. A razlog je tome što je otac njegov otuđio (založio op.a.) mnoga kraljevska mjesta samo da dobije novac za uzdržavanje; nadalje što su Turci osvojili brojne gradove u Bosni i Hrvatskoj... Kraljevstvo Ugarsko imalo je za kralja Matijaša 72 županije, sada imade samo 55, ostalima gospoduju Turci bud u Bosni, bud u Hrvatskoj.“

Skrbnik Ludovika II., Juraj Brandenburški piše prijatelju o proslavi poklada (fašnika) na Budimskom dvoru 1518.

„Premda je kraljevski dvor strašno siromašan, ipak sam s kraljem poklade vrlo veseo proveo, neka vide ozbiljna gospoda da mi na dvoru nismo još pomrli. Najprije su Stibitz i Zetteritz šest puta borili se pješke, zatim smo se borili ja i Krabat na konjima; Krabat je bio vrag, a ja divlji čovjek; vrag se srušio s konja i pao na lice. I kralj je jašio lijepo, a sve žene gradske i mnogo svijeta bilo je nazočno. Nato je zaredao ples i ja sam se pojavio s osamnaest okrabuljenika (maškara op.a.) u kratkim kabanicama i s crvenim šiljastim cipelama, kako su ih stari nosili; jedan starac, držeći u svakoj ruci štap i navukavši drvene cipele, izvodio je dva plesa.“

Pismo bana Petra Berislavića papi Leonu X. od 26. ožujka 1516. u kojem, ne vidjevši mogućnost dobivanja potpore u vlastitoj državi, moli potporu od pape.

„Smrt kralja Vladislava (II. opa.a.) svuda je probudila žalost, no nikomu nije donijela toliko tuge, žalosti i bijede koliko meni. Jer dok sam se nadao za njega živa da ću se moći oprostiti od onih zemalja koje samo evo gotovo tri godine u najvećoj sirotinji, bijedi i zdvojnosti teškom mukom i uz najveće pogibelji uzdržao, sada nisam od toga oprošten, nego po smrti kraljevoj opet sam prisiljen onamo poći, ne znam da li s pomanjkanja muževa ili s moje nesreće. I budući da se malo ili pravije ništa ne nadam od naših – svijetli je kralj Ludovik mlad, velikaši se brinu više za sebe nego za opće dobro, a i staleži su među sobom u mnogim stvarima nesložni -: to nemam komu da utečem, nego vašoj svetosti, koja se mora pobrinuti za sve kršćane kao predobri i premilostivi otac.“

Odgovor pape Leona X. na pismo bana Petra Berislavića od 26. ožujka 1516.

„Iz tvoga lista, a još više iz riječi tvoga poslanika razumjeh s velikim zadovoljstvom što si sve podnio i što učinio za opću stvar kršćansku. Zato naložih tvome poslaniku da te izvijesti kao te cijenim i slavim zbog tvojih dosadanjih djela. No istomu tvomu poslaniku zapovjedih da tebi i to javi: kako su se duboko srca moga kosnule njegove riječi, kad je na koljena se bacivši meni i mojoj braći, kardinalima svete rimske crkve, plačnim glasom pričao tvoju i tvoje zemlje veliku nevolju, Bogom nas zaklinjući da ne pustimo našim nemarom pasti ono kraljevstvo koje je dosad tako junački mač dušmanski od naših glava odbijalo. Vidim ja i poimam tvoj teški položaj, pa na tvoju utjehu velim ti kako nastojim na sve strane oko toga da ti što prije dođe od kršćanskih vitezova dovoljna pomoć za uspješnu obranu tvoje krajine. Dotle pak stoj hrabro kao dosad i ne pusti da ti narod duhom klone, nego ga vodi da s tobom sjedinjen suzbije neprijateljsko bjesnilo.“

Pismo cara Karla V. banu Petru Berislaviću od 23. lipnja 1520. kojim ga ohrabruje da ustraje u borbi protiv Turaka.

„Ono što smo već prije znali o tvojoj kreposti, postade nam još jasnije i sjajnije kako iz papina pisma tako iz govora časnog skradinskog biskupa (Tome Nigera op.a.), te zato u tebe jedinoga toliko nade položismo da se uzdamo kako ništa drugo neće tako zaustaviti propast hrvatskih stvari kao pomoć tvojoj bogoljubnosti. Isti će ti skradinski biskup kazati kako smo mi voljni Hrvatima pomoći i tebi pribaviti za tvoje izvrsne zasluge novo odlikovanje. Zato, budući da i mi i papa s najvećom pripravnošću ono pružamo što za sada možemo, opominjemo te i molimo što više moguće da, kao što si do sada činio s najvećom slavom, tako i dalje braniš stvar kršćansku, i da uzdajući se u Boga, za koju vjeru radiš, nikako ne zdvojiš, te da narod još za malo dana uzdržiš u vjeri i pokornosti. Vrlo će nam goditi ako nam budeš često javljao kako ti stvari napreduju i ako se budeš nadasve za to brinuo, da narod dozna kako mi ništa toliko ne želimo da pomognemo općoj stvari, te da smo samo zato s tolikom brzinom preplovili iz Španjolske u Nizozemsku i odanle se sada uputili u Njemačku. Ne kloni duhom i znaj da se od tebe već pod dužnost zahtijeva ona krepost radi koje te tako dugo slave.“

Tajnik mletačkog poslanika Franjo Massaro o lošem stanju u Ugarskoj, a posebno među ugarskim plemstvom, u svibnju 1521.

„Ugri su uopće najgori narod na svijetu. Ne ljube ni ne cijene nijednog drugog naroda, ali ne ljube se ni međusobno. Svatko pazi samo na svoju korist, opće pak dobro zanemaruju i grabe javno blago. Među sobom mrze se tako da se teško može povjerovati, a ipak se svaki dan zovu u goste, te bi rekao da su kao braća. Pravde ne dijele nikoje, te nema nepravde koja se ne bi mogla proturati ako trojicu ili četvoricu od njih pridobiješ. Tu nema nikakve poslušnosti. Oholi su i bahati; ne znaju niti vladati niti upravljati, a ipak neće savjeta ni od koga; sebe i svoje hvale. Jako rado zaključke stvaraju, ali su vrlo spori u izvađanju, te se malo koja stvar izvede ako izuzmeš pijančevanje i robljenje javnog dobra, u čemu su vrlo marljivi. Gospoda su kriva za sve zlo, a plemići, kojih ima 43.000, uvijek su nesložni; postupaju pak i rade uvijek s varkom i prijevarom, te se mora zato vazda dobro paziti kad se hoće koji posao s njima obaviti. Da sve u jedno skupim: Ugri su izmet svijeta, i da nije njihov kralj tako dobar i tako nevin, ne bi mogla božja volja toliko kasniti da ih uništi.“

Govor kneza Bernardina Frankopana saboru njemačkih staleža u Nürnbergu, 19. studenog 1522. u kojem moli pomoć za Hrvatsku ugroženu od Turaka.

„Ja, dođoh pred vas, svijetli knezovi i slavna gospodo, da vam živom riječi navijestim kolika pogibelj prijete od Turčina najprije Hrvatskoj, a zatim preko nje i vašim zemljama u susjedstvu Hrvatske, i da vas osobito na to sjetim da je Hrvatska štit i vrata kršćanstva. Zato vas molim na ime sve Hrvatske, pače na ime svega kršćanstva, da već jednom date pomoć toj zemlji, koja, čemu nema drugdje primjera, sama odbija turske navale sve od onog dana kad je Carigrad pao. Mi učinismo što se samo učiniti moglo, ali dalje već ne možemo ostati bez vaše pomoći, jer smo posve iznemogli. Sve nam je uzdanje u Boga i u vas. Naš svijetli kralj Ludovik, otkad je izgubio svoj najtvrđi grad Beograd, ne može nas pomagati niti braniti; Turčina se ipak treba bojati, jer se strašno osilio. Suznim vas okom spominjem kako je taj divlji naš

neprijatelj preko sto naših gradova što porušio što osvojio, i kako je u našoj zemlji neizrecive okrutnosti **počinio**, koje sam ja nesretnik na svoje oči gledati morao. Pomislite koliki bi jadi nastali u kršćanskom svijetu da Hrvatska po nesreći padne. I o tebi se radi kad susjedova kuća gori! Naša je potreba tako prijeka da se oklijevati ne smije. Što je do mene, ja želim poći stopama svojih predaka, koji su bili na glasu među rimskim vijećnicima (odnosi se na navodno rimsko podrijetlo Frankopana op.a.), koji su uvijek bili odani vašemu carstvu i koji su samo svojim junaštvom stekli sve ono što su svojim zvali po Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji. Da se Turčin po nesreći Hrvatske dočepa, teško bi ga odanle istisnule vojske svega kršćanstva; takva je Hrvatska po svojoj prirodi i takvi su joj gradovi. Mi nećemo prosjačiti, onako kao što sam ja vidio u Rimu da čine mnogi ugledni i poglavitni muževi iz Grčke, Mizije, Srbije i Albanije. Zato vama ne bez boli za ponos naš sve te općenite pogibelji očitujemo i naviještamo. Neka se ganu vaša prsa našim suzama; sva Hrvatska pada pred vas i moli pomoć u Spasiteljevo ime; a ja, vršeći poslanstvo svoje sa suzom u oku i prignutim koljenom, vapim za pomoć. Ako nas ostavite bez pomoći, jedno će se dogoditi od ovoga dvoga: ili će Hrvati primiti ponude turske i tako se podložiti, ili će ostaviti svoju postojbinu te se radije potucati po svijetu od nemila do nedraga nego da dođu u tursko ropstvo. Zato odlučite brzo nužnu pomoć.“

Govor Krste Frankopana pred papom Hadrijanom VI. 1523. o sve većoj turskoj opasnosti u Hrvatskoj.

„Sveti oče! Grofovi, baruni, plemići i narod Kraljevine Hrvatske obratiše se na moga gospodina oca (kneza Bernardina op.a.) i rekoše: „Ti kao najstariji i najmoćniji između nas, a u vladara najpoznatiji i najslavniji, radi brižno za našu stvar u svetoga oca i u kršćanskih vladara. Pripovijedaj im nevolje i nesreće, stiske i poraze, kojima nas Turci muče i uznemiruju, kako u našu zemlju provaljuju i narod naš u sužanjstvo odvođe; kako ćemo mi od svih ostavljeni, biti prisiljeni ili da ostavimo našu domovinu, da lutamo kao nesretni prosjaci po svijetu, ili da s Turcima zađemo u savez i da njima služimo, ako nam, sveti oče, ne pribavite pomoć.“ Svjedoči to ona muka moga oca u Nürnbergu, gdje su mu obećali i zaključili pomoći, pa opet nisu ništa učinili. Od onda biva i gore, jer turske čete jače provaljuju. Sveti oče! Hrvatska je predziđe ili vrata svega kršćanstva, a osobito za susjedne zemlje Kranjsku, Korušku, Štajersku, Istru, Furlansku i Italiju. Ako ona padne, što Bog ne daj, u sve te zemlje bit će Turcima put otvoren. Ako oni uzmu Hrvatsku, nema im više zapreke, lako će prijeći rijeke, mora i gore. Mi se branimo već sedamdeset godina bez ikakve pomoći od kršćanskih vladara, a to se nije dogodilo ni jednomu kršćanskomu kraljevstvu. Ali dalje ne možemo...“

Pismo skradinskog kneza Marka Jurišića i skradinskih građana Ludoviku II. Jageloviću od 15. ožujka 1522. kome su poslali ključeve grada zbog teškog stanja u kome se nalazio Skradin ugrožen Turcima.

„Mislimo da nije nepoznato vašemu veličanstvu kako je već od mnogo godina radi prečestih provala bijesnih Turaka toliko naroda nestalo i odvučeno u Tursku da nikako više ne možemo baviti se čuvanjem i obranom toga prenesretnog grada Skradina. Želeći ipak našu vjernost, na koju smo poput naših pređa prema veličanstvu vašemu obvezni, neoskrvnto održati i čestito sačuvati, poslali smo minulih dana ključeve rečene varoši k vašem veličanstvu po plemenitim našim sugrađanima Jurju Stanišiću i Mihajlu Skvorliću s molbom da bi vaše veličanstvo

dostojalo riješiti nas čuvanja i odsad samo vodilo brigu oko nje i upravljalo njome kako bi se bolje i podesnije činilo. Sada pak, budući da se vrlo velika vojska skuplja u Sinju i Čačvini, dali smo tri strane rečene varoši Skradina ograditi i zatvoriti zidom, da se što zgodnije zaštititi i braniti uzmognemo. Stoga molimo vaše veličanstvo kao našega premilostivog gospodara da udostoji rečene naše poslanike natrag poslati i nama dobrostivo dopustiti da barem s čašću smijemo odavle otići, jer više u službi vašega veličanstva ostati ne možemo. Više toga reći će vašem veličanstvu naš plemeniti sugrađanin Baltazar Stipišić, kojemu neka vjeruje kao nama samima. Želimo da bi vaše veličanstvo zajedno s prejasnom kraljicom, gospom našom premilostivom, ostalo sretno i zdravo!“

Pismo topuskog opata Andrije zagrebačkom biskupu Šimunu Erdödyu od 12. lipnja 1522. o sukobima među hrvatskim velikašima poslije pada Knina i Skradina pod Turke.

„Prošlog dana pisao sam prečasnom gospodstvu vašemu o gubitku Knina i Skradina; sada su pak Turci podsjali Klis i na nj udaraju. Prošle noći prenočila su kod mene četiri čovjeka koji su nazočni bili kad su Turci opasali Klis i počeli na nj jurišati; ti ljudi pohitali su po pomoć pred kraljevsko veličanstvo. Jednako su knezovi Slunjski (Juraj II. i Matija II. Frankopani op.a.) zauzeli grad Mihajla Vojkovića, po imenu Klokoč, u kojemu su bila samo dva čovjeka... Tu su našli također sve praške topove, koje bijaše kraljevsko veličanstvo dalo za obranu Knina; kako se kaže, dali su ih odvesti. Mihajla (Vojkovića, koji je predao Knin Turcima op.a.) je dao ban, kako se govori, okovana odvesti u Udbinu. Sada kuša gospodin ban osvojiti grad Cetin, te se misli da ga je danas podsjeo. On prijeti knezovima Slunjskim što su ono učinili, a nemaju naloga od kraljevskog veličanstva. Ti su knezovi prionuli za kneza Bernardina i pripremaju se za rat protiv bana, ali što će se među njima dogoditi, ne znam. Jučer je umro knez Nikola (Nikola VI. Frankopan op.a.) Tržački. Gradove i sva ostala imanja zauzeo je ban za sebe. Nadalje onoga pašu koji osvaja gradove nutarnje Hrvatske zovu pašom mostarskim; drugi je paša bosanski koji se sprema osvajati grad Bihać. Kažu da je u njega brojna vojska. Znam da će jedan dio vojske opasati Bihać, a drugi dio kušat će pustošiti ove krajeve među rijekama Unom i Savom. Stoga molimo vašu prečasnost kao gospodina svoga premilostivoga neka mi dostoji dati jednu centu salitre (sastojak u proizvodnji baruta op.a.) da bih lakše mogao neprijatelju odoljeti...“

Pismo knezova Jurja II. i Matije II. Frankopana biskupu Šimunu Erdödyu od 13. lipnja 1522. u kojem opravdavaju svoj sukob s banom Ivanom Karlovićem.

„Neka zna vaša prečasnost da nas je knez Krbavski i ban Ivan (op.a. Karlović) nakanio na svaki način protjerati iz ovoga kraljevstva i da diže na nas vojsku njegovoga veličanstva. Razlog tomu nije neko osobito neprijateljstvo, koje je vazda prema nama gojio, pa i u ovom slučaju kada smo mi zauzeli grad toga plemića Mihajla Vojkovića, koji je u ovo vrijeme krajiške gradove Knin i Skradin u gornjim stranama Hrvatske izgubio i protratio, zbog čega prijeti sada ovom kraljevstvu krajnja opasnost od Turaka... Ban diže vojsku na nas, a neće se oprijeti Turcima, koji navaljuju na poglavite krajiške gradove. Stoga molimo vašu prečasnost kao gospodina i prijatelja da bi dostojala to pisati i obznani kapetanu i ostalim plemićima kraljevstva, koji upravljaju vojskom protiv Turaka... da ne bi oni ustali na nas, a mi ćemo sami glavom u prvom saboru u ime Božje pribivati i ondje odgovarati. Ako nam kraljevsko veličanstvo ne bi za naše službe htjelo darovati spomenuti grad rečenih plemića

(Vojkovića op.a.), koji smo onom zgodom zauzeli, mi ćemo isti grad predati onomu koga njegovo veličanstvo označi, samo banu nećemo ga nikako ustupiti. Vaša je prečasnost mogla također predobro doznati kako je isti gospodin ban odličnije plemiće toga kraljevstva, naime Petra Keglevića i Mihajla Tureka, progonio, premda su oni vazda prevjerno stajali na braniku kraljevstva; sada pak, pošto ih je progonio a nije ih mogao prognati, digao se da nas protjera. Preporučamo se stoga vašoj prečasnosti glede toga i drugoga svega kao svom gospodinu i predostojnom prijatelju.“

Pismo bana Ivana Karlovića grofu Salmu, vojskovođi nadvojvode Ferdinanda Habsburškog upućenog da pomogne obrani Hrvatske od 26. lipnja 1522.

„Poštovani i velmožni gospodine, prijatelju naš vrlo cijenjeni... Obznanili smo vašoj velmožnosti kako ima nekih između gospode ovog kraljevstva koji nimalo ne slušaju ni vaše ni moje zapovijedi, nego se vazda opiru naložima njegova veličanstva i mojima, što nikako nećemo više trpjeti. Stoga smo povjerali našem banovcu Pavlu Kerečenju da mora kazniti te odmetnike radi njihove okorjelosti i otpornosti. Molimo zato vašu velmožnost da bi s obzirom na naše prijateljstvo učinili, te istomu banovcu pridružili toliko pješaka koliko mu bude potrebno. Time ćete nam vrlo ugoditi, pa ćemo se trsititi da vam milo za drago povratimo.“

Pismo skupine plemića ostalim plemićima kraljevine Slavonije zbog uvođenja novog poreza – dimnice od 10. veljače 1523.

„Svima i pojedinima odličnim i plemenitim sucima plemića ma koje županije opstojeće u opsegu Kraljevine Slavonije, kao i čitavom plemstvu iste kraljevine, gospodi i braći našoj Baltazaru Bačanu, Ivanu Tahiju, Ivanu Kastelanoviću, Ivanu i Ludoviku Pekri, Franji Nelepiću, Pankraciju, Ivanu, Mihajlu, Kristoforu i Wolfgangu od Zampča i ostaloj braći, pozdravljanje i vječno prijateljstvo. Mogli ste već čuti kako su netom prošlih dana, nakon odlaska našega iz Križevaca, neki neprijatelji naši između podanika ovoga kraljevstva nanijeli pogrdu i sramotu nama i vama time što su protiv slobode naše i sviju nas stanovite plemiće ondje teško isprebijali i uz to na užtrb i sramotu našu i vašu odredili neku dimnicu, da na naš trošak nastave s nama pravde i da iz našeg tulca strijele na nas odapinju. Odlučili smo stoga sa svom gospodom magnatima ove kraljevine, kojima je jednako kao i nama nesnosno svako vrijeđanje i kršenje sloboda kraljevine, da se iduće nedjelje u varoši Donjim Zdencima drži neki stanak, pa da se ondje posavjetujemo kako bi se moglo naći lijeka proti učinjenoj nam porugi i povredi, te nam naša čast sačuvala ili bolje povratila. Molimo i pozivamo vas stoga ovim kao braću i predrage prijatelje da za volju života i časti svoje na ustanovljeni dan na rečeno mjesto svaki sam glavom dođe, jer bi bolje bilo da umremo ili da nas žive zakopaju nego da ostane na nama takva uvreda i sramota. Ponovo vas molimo i opominjemo da drukčije ne činite, dimnicu pak protiv nas samih tako nepravedno određenu neka nitko od nas ne daje, jer tko bi je god davao, nanio bi sebi štetu i učinio se smiješnim. Iz Grđevca, u utorak odmah nakon blagdana djevice i mučenice Apolonije, godine 1523.“

Pismo kralja Ludovika II. Jagelovića Stjepanu Brodariću u kojem se pravda pred papinim prigovorima zbog pada Ostrovice pod Turke, od 8. ožujka 1524.

„Pišeš mi da je čestitka moja svetomu ocu bila ugodna, a kako bi bila mnogo milija da nisu u isto vrijeme stigli glasi da su Turci zauzeli Ostrovicu. To da se silno kosnulo i presvetoga gospodina našega i oca, jer su čuli da je onaj grad po općem sudu zapremao prvo mjesto nakon Klisa. Priznajemo da je to težak udarac, koji se zaista mora pribrojiti ostalim našim nevoljama, ali se ipak bojimo da će za njim uzastopce zaredati još veći, kako je to mletački poslanik njegovoj svetosti prorekao. To se međutim nije nikako moglo dogoditi po našoj nehajnosti i nemarnosti, nego zato što se neznatnim prihodima jedine Ugarske nisu preopsežne granice nikako mogle dostatno braniti. Još malo prije ovog vremena, za kralja Matijaša, pritjecalo je nemalo prihoda iz Bosne, velike daće iz Hrvatske i Dalmacije plaćale su se kraljevskom fisku, nadalje su još netaknute plodne bile donje strane temaške, srijemske, vukovske i požeške, dok su bogatstvo, broj i snaga neprijatelja bile za polovicu manje nego danas; sada su pak oni krajevi, koje smo spomenuli, uslijed neprestanih provala turskih gotovo u pustinju obraćeni, tako da kukavne ostatke i malobrojne gradove, koji su preostali u onim kraljevinama, ni s najvećim dijelom naših prihoda braniti ne možemo. Jer, da ne govorimo više o onim granicama naših kraljevina, za Hrvatsku se i u mirno doba lako potroši svake godine 32.000 forinta za plaću banovima i za držanje posada po potrebnim mjestima. Ništa manje novca treba za Jajce, koje stoji usred neprijatelja i kamo se samo s jakim vojskom hrana unijeti može. Nadalje se grad Temišvar, Severin, a u ovo trogodište Petrovaradin i Titelj samo uz prevelik i nevjerovatni trošak drže. Ako sve to netko tko naše stvari pravedno rasuđuje marljivo htjedne promatrati, uvidjet će da ni Ostrovica ni prije drugi gradovi nisu propali ni po najmanjoj našoj nemarnosti, nego zbog siromaštva i slabih dohodaka naših. Na to tužimo se već tako dugo rimskoj stolici, i to siromaštvo nanijelo nam je prijašnja zla kao i sadašnja, koja nam prijete... Zahvali se presvetom gospodinu našem što je poslao gospodina (skradinskog biskupa Tomu Nigera op.a.) s novcem, barutom i hranom da priteče u pomoć gradu Klisu. Moli još njegovu svetost da mu ne dodija i dalje brinuti se za to mjesto, jer što smo mi mogli učiniti, učinili smo, a radit ćemo sve, makar i preko naših sila.“

Pismo Ivana Kobasića iz Brekovice vrhovnom kapetanu Bernardinu Ričanu od 31. srpnja 1524. o namjeri bivšeg bana, kneza Ivana Karlovića da se prikloni nadvojvodi Ferdinandu Habsburškom.

„Dajem također vašoj velemožnosti na znanje da je stariji gospodin ban, koji je vama prijatelj i sklon, sada vrlo klonuo i u duši uznemiren radi toga što je od kraljevskoga veličanstva lišen nade i za svoje vjerne službe prevaren, te kao časti svoje lišen. Jer novi ban Ivan Tahi zauzeo je banske gradove za sebe, a gospodin je knez Ivan Karlović ovako zbačen odlučio da se prema dozvoli prije od kraljevskog veličanstva dobivenoj nikomu drugomu ne uteče nego presvijetlom vojvodi (Ferdinandu Habsburškom op.a.), u kojega je prirodenu dobrohotnost uložio svu nadu, te se ufa da ga neće ostaviti ni on ni vaša velemožnost. Ako ipak iza Boga bude od svih ostavljen, ne znam što će napokon učiniti, budući da mnogo snuje... I on me je molio da pođem k presvijetlom gospodinu nadvojvodi kao njegov poslanik, ako je negdje u nekom bližem mjestu. Molim vas za savjet i odgovor, jer želim znati gdje sada gospodin nadvojvoda boravi; k tome vas molim da mi obznanite kakvim je duhom zaduhnut prema starijem gospodinu banu, jer mi je mrsko uzalud se truditi, ako ne bi bilo koristi i uspjeha od tako mučnoga putovanja.“

Pismo Ludovika II. Jagelovića novom banu Franji Baćanu od 1. svibnja 1525. o odbijanju slavonskih staleža da priznaju Ivana Tahija kao Baćanova banskog druga (subana).

„Razumio sam iz tvoga pisma i od tvojih poslanika što se uradilo na netom minulom saboru u Slavoniji, i to nam se osobito sviđa. Opominjemo tvoju vjernost da ono što si dobro započeo također dobro nastaviš i dobromu koncu privedeš. I to mi je drago što si povratio baniju Ivanu Tahiju, jer sam mu i ja to dostojanstvo ovdje vratio, te neću trpjeti da moju odredbu gaze njegovi protivnici. S negodovanjem sam razabrao da Tahijevi protivnici nisu htjeli onoga čuti što si im ti imao kazati, nego su se i protiv tvoje volje razišli. Ja ti evo sada šaljem Tahija kao druga, a ti se poskrbi da bude već jednom od sviju za bana priznat. Budući da njegovi protivnici na opetovan pozive nisu htjeli prihvatiti izvanredni sud, koji im je on nudio, to scijenim da se on više ne može protiv svoje volje siliti na takav sud, nego tko ima s njim takvu parnicu neka postupa po pravu i običaju te naše kraljevine Slavonije. Ostalo ćeš doznati od istoga Ivana Tahija kao i od svog poslanika, literata Antuna. Opominjem te da gorljivo nastojiš na svaku ruku oko toga da mi ne bude većih nepravilnosti zbog slavonskih stvari. I premda bismo vrlo željeli da na ugarskom saboru budeš uz me, ipak, jer vidimo da je tvoja nazočnost i u Slavoniji potrebna, pristajemo da ondje ostaneš i da se brineš za obranu onoga kraljevstva našega Slavonije i Hrvatske, te da nastojiš oko izravnjanja opstojećih razmirica između državljana, dok se obilatije za to pobrinemo, što ćemo smjesta učiniti.“

Pismo Krste Frankopana mletačkom patriciju Antunu Dandolu od 24. lipnja 1525. u kojem opisuje težak položaj Jajca opsjednutog od Turaka.

„Grad Jajce strašno je nastradao s nestašice hrane, jer je već godina i pol minula što nije ništa u nj uneseno dok je inače dobivao po četiri puta na godinu potrebna živeža. Razlog pak tome što se nije ništa unijelo u grad kroz osamnaest mjeseci, jest ovo. Turčin zna kako je tvrd naš jajački grad i zato neće da ga na juriš osvaja, nego mu se čini mudrije da ga gladom primora na predaju. Ima on već u svojoj vlasti sve gradiće koji okružuju Jajce, te iz njih priječi da Jajčani ne mogu obrađivati svojih polja, i zato oni već više godina žive samo od onog što im se po četiri puta ? u grad donosilo, budući da sami ne mogu ništa zarađivati. Turcima je dakle prva stvar, ako žele Jajce što prije dobiti da našima zapriječe dovoz hrane; pa je sultan zaista i zapovjedio svojem paši u Bosni da to izvede, jer će mu inače kožu s leđa oderati. Vjerni sluga svoga gospodara učinio je doista što je samo mogao, jer je ne samo namjestio mnogo pješачke i konjaničke vojske na putu koji vodi k Jajcu, nego je taj put našima posve zakrčio, učinivši u uskoj i strmoj dolini koja ide prema Jajcu zasjeka i prokopa, i postavivši ondje dovoljan broj momčadi s različitim ubojitim oružjem. Zato nisu mogli donijeti Jajčanima nikakve pomoći ni valjani inače vitez Mihajlo Turek, koji je imao vojske više tisuća, niti plemeniti Petar Keglević, a ni banovi Franjo Baćani i Ivan Tahij, kojima je to bilo poslije naloženo i koji su u tu svrhu dobili priličnu četuju. Budući da je tako Jajce ostalo bez opskrbe, zavladao je u njemu strašan glad, te je već i konjetine ponestalo, kojom su se stanovnici dulje vremena hranili; zbog toga pobjegli su neki od građana, ostavivši u najvećoj nevolji svoje žene i djecu. Čuvši bosanski paša od zarobljenika za tu krajnju bijedu Jajčana, pomislio je kako je sada došlo vrijeme da se jednom željenim uspjehom ovjenča tolikoljetno nastojanje Turaka, te je onda, prizvavši u pomoć hercegovačkog sandžaka, počeo na sam grad udarati iz sedam velikih topova i stao potkapati gradske zidine s dviju strana, podjedno ipak strogo

pazeći na ono mjesto u dolini gdje je našima bio put zakrčio. O svemu tome donio je glas kralju Ludoviku Jure Mrsić koji je nekako između turskih straža od Jajca sretno pobjegao. I ja sam bio u državnom vijeću kad je taj čovjek plačnim glasom pripovijedao o nevolji Jajčana. Dušu mi je obuzela bol slušajući vaje tih ubogih kršćana; kada je pak Jure spomenuo strahovitu zgodu, kakva se nije dogodila od raspa grada Jeruzalema, kako je naime neka majka, držeći u naručju dijete svoje i motreći kako će joj taj čas od gladi poginuti, u zdvojnosti svojoj dijete svoje u Vrbas bacila, samo da ga ne vidi sa strašnom boli izdahnuti – kada je to Jure spomenuo, malo da mi nije srce od prekomjerne boli puklo, i odmah rekao sam kralju da ću ja pokušati kako bi se dalo Jajčanima pomoći, te sam i označio koliko bi mi za to trebalo vojske i topova. Moja ponuda bi drage volje prihvaćena, i sve mi se obećalo što sam zahtijevao...”

Pismo kralja Ludovika II. banu Franji Baćanu o zadaćama skorog slavonskog sabora od 22. studenog 1525. vezano prvenstveno uz uspostavu Ivana Tahija u bansku vlast.

„Bio je ovdje vjerni naš velmožni Ivan Tahij, kojega smo poslali na slavonski sabor s tom nadom da će biti po našim povjerenicima, koje smo onamo otpremili, uspostavljen u svojoj časti, ako bi se državljani dali na to skloniti; ako ipak staleži ne bi pristali, neće ga natrag namjestiti. Pođite dakle brzo i vi na sabor i nastojte svakim načinom zajedno s našim povjerenicima da se zavađene stranke slozi povrate, da bi se onda mogao i Ivan Tahij nagoditi sa svojim protivnicima, jer ako se to dogodi, lakše bi se mogao s njihovom privolom u banskom dostojanstvu uspostaviti. On ionako ne želi dugo ostati u banskoj službi, pa i mi ne tražimo to u drugu svrhu nego da se zadovolji i ugledu našem i časti njegovoj. Naši jajački banovi unijeli su bez pogibelji u Jajce živeža, ali malo, stoga je potrebno da se što prije još više unese, jer se bez njega održati ne može. Kad bi se Ivan Tahij uspostavio u časti, ne bi se žacao truda da unese hrane u Jajce; ako pak toga ne bude, sporazumite se s našim povjerenicima i s državljanima naše kraljevina Slavonije o drugom načinu da se to izvede. Toga Tahija naime rado bismo zadržali u našoj službi; ali teško će ostati ako mu se ne vrati čast. Što pišete, da su neki vaši protivnici govorili kako vi radite protiv Ivana Tahija i da ste povod njegovu svrgnuću... ; mi za to nismo nikada čuli, a da smo čuli, ne bi vjerovali. Došli su ovamo poslanici Kraljevina Hrvatske; što ćemo s njima dogovoriti, obznanićemo vama. Nastojte i svu skrb uložiti da nam naši oratori, poslani u Slavoniju, uzmognu saopćiti povoljan odgovor. O nasilju koje, kako se govori, čini knez Ferdinand Frankopan, govorite sa staležima sabora i savjetujte se napokon s njima što nam je činiti.“

Pismo Ludovika II banu Franji Baćanu od 15. prosinca 1525. u kojem ga moli da primiri Hrvate koji s namjeravaju nagoditi s Turcima.

„Ovih dana poslali su nam k nama knezovi i ostaci plemića Kraljevine naše Hrvatske svoje poslanike, preko kojih sam razumio da se oni kane s Turcima sporazumjeti, ako im ja već jednom ne pomognem u njihovoj krajnjoj nevolji. Traže pak od mene da im samo u dvije riječi odgovorim – da im naime obećam pomoć i obranu. Ja otpustih poslanike, uvjerivši ih o svojoj milosti i obećavši im da ću se pobrinuti za njihovu obranu; no budući da im nisam mogao dati odlučna i konačna odgovora u tako velikoj stvari bez znanja i odluke mojih staleža, zato im obećah da ću im odgovoriti na njihov zahtjeve po mojim poslanicima. To im obećah da ne budu u svojem ponosu

uvrijeđeni i da spokojnije rješenje pričekaju. Zato sam odlučio da tebe k njima pošaljem, znajući u kakvoj si s njima prijazni i prijateljstvu; ako se pak tebi sviđa, pridruži si još Sigismunda Banića, za koga čujem da je i on Hrvatima u volji. Opominjem te dakle da o tome uznastojiš svakim mudrim načinom zajedno s rečenim Banićem da se Hrvati strpe do sabora državljana, koji kanim, ako ne bi bilo nikakvog drugog razloga, naskoro držati, valjda već buduće korizme. Šaljem ti podjednako naputak iz kojega ćeš potanje razabrati kako ti je s njima raditi. U toj stvari ne smije se oklijevati, nego treba što žurnije raditi da konačno ne izgubimo onu gotovo izgubljenu kraljevinu.“

Papinski nuncij Antonio Burgija o stanju u Ugarskoj i Europi početkom 1526.

„Kralj ugarski i staleži ne mogu ni krajine braniti, a kako bi opstali pred čitavom silom sultana Sulejmana? Kralj Ludovik u tolikom je uboštvu da mu često nemaju dati što da pojede. Velikaši su nesložni, a plemstvo je pocjepkano. No sve da su i složni, što bi mogli učiniti kada za rat nema nikakvih priprava? Nema tu nigdje nikakva dovoljno utvrđena grada, u koji bi se mogli skloniti ugarske čete dok bi im stigla pomoć od ostalog kršćanstva. Pa da i imaju takav grad, tko će im u pomoć priskočiti? Zar Njemačka vjerskim razdorom onako raskidana, koja k tomu mrzi na Ugare? Ili Poljska koja je nedavno primirje s Turcima utanačila? Ugarskoj nema pomoći nego da se pomire kršćanski vladari. Ali kad će to bit? Preostaje samo papa, ali ni on joj ne može sada pomoći.“

Poziv Hrvatima Ludovika II. da se pridruže njegovoj vojsci, od 25. kolovoza 1526. iz tabora na Mohaču.

„Ludovik, po Božjoj milosti kralj ugarski, češki itd. Prečasni, velmožni i odlični, vjerni naši iskreno ljubljani. Pisali smo vama također danas i poslali svog komornika k vama moleći da se k nama požurite. Tako isto vas sada opominjemo i nalažemo: pohitite nama što brže. Neprijatelj pred očima pali kraljevstvo na premnogim mjestima. Čekamo samo na vas; čim vi stignete, odmah ćemo se uz Božju pomoć s njime ogledati. Žurite se dakle što brže. Dano u taboru mohačkom u subotu nakon Bartolova 1526. Ludovik kralj svojom rukom. Brzo, brzo, brzo! Žurite se tako da već sutra u zoru budete ovdje ako ne i prije.“

Više o bitci na Mohačkom polju na <http://crohis.com/izvori/krbavamohac.pdf> .